

De sex musketörerna

Slutrapport om Bibliotek 2007
– ett samarbete inom Umeåregionen

”Vi har sett projektet som ett förtroende från politikerna och som något viktigt att förvalta.”

INGER EDEBRO SIKSTRÖM, BIBLIOTEKSCHEF, UMEÅ

”När jag träffar kolleger ute i landet är det många som frågar om Bibliotek 2007. Då förstår jag att vi har varit nyskapande och en föregångare när det gäller teknikutveckling och olika hjälpmedel.”

LENNART HOLMLUND, KOMMUNSTYRELSENS ORDFÖRANDE, UMEÅ

”Jag tror att det var A och O att de ledande kommunpolitikerna var engagerade.”

AGNETA FORSBERG, BIBLIOTEKSANSVARIG, NORDMALING

”Vi börjar hitta andra frågor att samarbeta kring, som till exempel budgetfrågor och programverksamhet.”

ÅKE SAMUELSSON, ENHETSCHEF, UMEÅ STADSBIKLIOTEK

”Om vi kan ordna finansiering så går vi gärna vidare med utvecklingen av ett verktyg för orientering i rummet.”

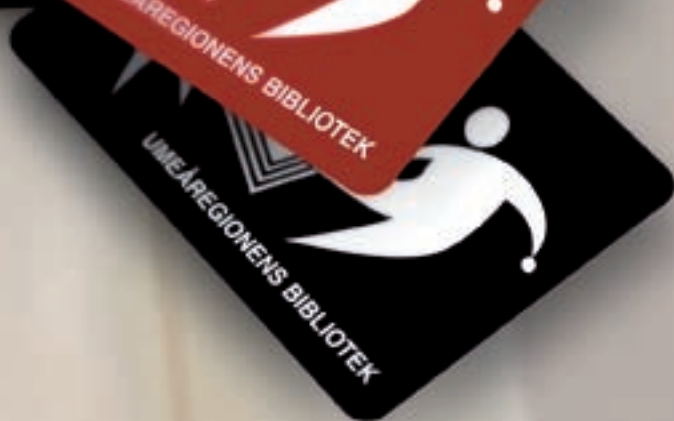
KENT LINDBERGH, INDUSTRIDESIGNER/PROJEKTLEDARE

www.minabibliotek.se

”Häftigt! Jag är så glad att det finns.”
Lena Karlsson, synskedd

INNEHÅLL

- Sammanfattning 4-5
Så blev projektet till 6-9
Ett sant lagarbete 10-11
En banbrytande fingervisning 12
Linjer som leder rätt 13
Webben viktigt verktyg 14-15
Nordmaling: Här är kursen stadig 16-17
Bjurholm: 215 böcker per invånare 18-19
Vännäs: En ny tid är här 20-21
Vindeln: Tio frågor till... 22-23
Robertsfors: Från skepsis till
självklarhet 24-25
Gränslöst och prestigelöst 26-27
Fullt stöd från toppen 28-29
Slutord 31

En för alla – alla för en

Bibliotek 2007 är historien om hur låntagarna i landets minsta kommun fick tillgång till ett av landets största bokbestånd. Det är också historien om hur tillgängligheten ökat för låntagare i allmänhet och funktionshindrade i synnerhet. Bibliotek 2007 är ett unikt samarbete på lika villkor – ett banbrytande projekt.

Presentationer av Bibliotek 2007

2000
5/6
Regionrådet i Umeå

2001
25-28/8
Statens kulturråds biblioteks-
konferens i Lövånger

12/9
Axiell användarträff i Göteborg

14/9
Bok- & Bibliotek 2001 i Göteborg

24/9
Nordmalings fullmäktige

Umeåregionen, d.v.s. Bjurholm, Nordmal-
ling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vän-
näs, har länge varit en funktionell region
med stort utbyte i form av arbetspendling.
Med projektet Bibliotek 2007 har de sex
kommunerna ytterligare suddat ut gränser,
såväl geografiskt, institutionellt som tek-
niskt.

Viktiga inslag i samarbetet är ett gemen-
samt lånekort och en gemensam satsning
på ny teknik. Framgångarna har möjlig-
gjorts genom ett genomtänkt arbetssätt och
en väl fungerande finansieringsmodell.

Syftet med projektet Bibliotek 2007 har
varit att öka tillgängligheten till bibliote-
kens tjänster, så att dessa kan nås av alla
på lika villkor. Två viktiga målgrupper är
funktionshindrade och distansstuderande.

En ökad tillgänglighet har uppnåtts
genom bl.a. nya tekniska lösningar. En
besökare kan i stor utsträckning betjäna
sig själv, om det så sker hemifrån eller på
plats i biblioteket. Lösningarna är resultat
av spetsforskning vid Designhögskolan vid
Umeå universitet.

Vinster genom Bibliotek 2007:

• ETT NYTT ARBETSSÄTT

Av oerhörd vikt är att organisationen tack
vare projektet är förändrad i grunden.
Samarbete och regelbundna möten har
blivit naturliga för de inblandade kommu-
nerna. Det försäkras att uppnådda resultat
kvarstår även efter projektets avslutande
och det föder ständigt idéer om nya gemen-
samma satsningar.

• STÖRRE BOKSKATT

Inför samarbetet hade Umeå ett samlat
bestånd på ca 780 000 volymer och övriga
fem kommuner omkring 175 000 volymer
tillsammans. De boende i Umeåregionen
kan numera välja att låna från ett totalt
utbud om ca 1 miljon böcker och andra
media.

Tack vare ett gemensamt lånekort kan en
besökare låna och lämna tillbaka på vilket
bibliotek som helst i regionen. Samarbetet
inom Umeåregionen har gett deltagande
kommuner ett väsentligt utökat bokbestånd
utan att en enda bok har köpts in.

• HÖGRE SERVICENIVÅ

Det samlade beståndet gör det enkelt att
reservera, låna och återlämna böcker. Över
90 procent av de boende i regionen är ock-
så positiva till att kunna låna en bok i en
kommun och återlämna den i en annan.
En ökad servicenivå har skapats till en låg
kostnad.

• ÖKAD TILLGÄNGLIGHET

En del av samarbetet var installationen av

IT-utrustning som underlättar för funktionshindrade att på plats ta del av bibliotekens utbud. Bibliotek 2007 har gett varje kommun utrustning till ett värde av ca 100 000 kr. Dessutom har webben utvecklats för att ge funktionshindrade ökad tillgänglighet till biblioteken.

Alla medborgare har fått möjligheten att reservera och låna böcker samt ladda ned e-böcker, musik och filmer via webben. En låntagare klarar mycket på egen hand utan att behöva lämna hemmet.

• TEKNISAMARBETE

Nordmaling, Robertsfors och Umeå använde tidigare bibliotekssystemet LIBRA II. Leverantören beslutade lägga ner systemet 2002. Ett nytt system och nya serverar måste därför köpas in till dessa tre kommuner. Kostnad enbart för servern ca 100 000–200 000 kr per kommun + arbetstimmor och kostnader för konvertering.

Samarbetet inom Umeåregionen har gett lägre kostnader genom gemensam driftsättning, inköp av serverar, licenser, konverteringskostnader, m m.

Vännäs, Vindeln och Bjurholm använde redan LIBRA III. För dessa har samarbetet inom Umeåregionen lett till lägre kostnader genom samnyttjande av serverar och höjd servicenivå. Alternativet hade varit att bygga ut existerande server för ca 75 000 kr.

• EFFEKTIVISERING OCH STORDRIFTSFÖRDELAR

Att drifva och förvalta ett system med bibliotekens höga krav på säkerhet och tillgänglighet kräver bl.a. skalskydd, brandskydd, samt skydd både mot fysiska intrång och intrång via nätverket.

Genom samarbetet inom Umeåregionen:

- fördelas kostnaden på fler parter
- ökar möjligheten till bättre förhandlingsposition och därmed bättre villkor
- behöver information om en ny bok bara läggas in i katalogen en gång i stället för sex

• FÖRBÄTTRAD SKYDDSNIVÅ

För att uppnå tillräcklig skyddsnivå för sekretesskyddad information skulle Nordmaling, Robertsfors och Vännäs utan samarbetet behövt förbättra larm, brandskydd,

I Umeåregionen bor 140 000 personer på knappt 9 500 km², eller 15 inv/km². Som jämförelse kan tas Belgien, där 10,5 miljoner personer bor på 30 000 km² (344 inv/km²).

kodlås, m.m. till en uppskattad kostnad av 100 000 kr per kommun.

• LIKA STOR NYTTA – KOSTNAD EFTER STORLEK

Finansieringen av samarbetet har skett efter en modell där 15 % av kostnaderna delas lika och resterande 85 % fördelas efter kommunens storlek. Det ger denna ungefärliga fördelning:

KOMMUN	BEFOLKNING	ANDEL
Bjurholm	2 600	2 %
Nordmaling	7 500	5 %
Robertsfors	7 100	5 %
Umeå	110 000	78 %
Vindeln	5 800	4 %
Vännäs	8 500	6 %

Fakta

Den totala budgeten för Bibliotek 2007 har omslutit 10,6 miljoner kronor. Projektet har, efter en ansökan via det regionala tillväxtavtalet, beviljats 5,3 miljoner kronor från EU:s strukturfunder Mål 1. De deltagande kommunerna har själva bidragit med 3,6 miljoner kronor.

Övriga medfinansierare har varit Statens kulturråd (992 000 kr), Länsarbetsnämnden (210 000 kr), Universitetsbiblioteket (100 000 kr), Designhögskolan samt två av Sveriges ledande serviceföretag inom biblioteksområdet; Axiell AB och Bibliotekstjänst AB (BTJ).

Presentationer av Bibliotek 2007

2002

21/1-22/2

Svensk biblioteksförnings idékonferenser i Göteborg och Malmö

18/2

Bibliotekschefsmöte, Länsbiblioteket Västerbotten, i Umeå

2/10

Mötesplats inför framtiden. Institutionen för Biblioteks- och Informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan och Stadsbiblioteket i Borås

7/10

Kulturnämnden i Umeå

2003

13/10

EU bibliotekskonferens i Poznan, Polen

2004

1/1

Inspiration – vision om framtiden i Umeå

8/1

Länsstyrelsen, Västerbotten

8/3

Sveriges depåbibliotek och Umeå länecentral

8/6

Bjurholms fullmäktige

1/9

Utveckling eller avveckling? Länsbibliotekets konferens

3/12

Regionrådet i Umeå

2005

8/2

Samverkan för dummies. Konferens arrangerad av Örebro Stadsbibliotek och Örebro universitetsbibliotek

30/3

Bibliotekschefskonferens, Länsbibliotek Gävleborg i Gävle

30/6

Nolia i Umeå

9/11

BiN-konferens (Bibliotekssamverkan i Norrland) i Härnösand

2006

22/3

Umeåregionens inspirationsdag

13/4

Union of Baltic Cities, Commission of Culture, i Umeå

27-28/4

Konferens för socialbiblioteks-konsulenter, Statens kulturråd och Region Halland, Halmstad

24/8

Baltic Challenge Award, stöd för IT-utveckling i Östersjöregionen, Riga, Lettland

20/9

Axiell användarträff i Göteborg

11-13/10

Hjälpmedelsinstitutets ID-dagar i Nacka

23/11

Bibliotekschefskonferens, Regionbibliotek Stockholm, Lidingö

14/12

Representanter för Rigas ansökan om att bli Europas kulturhuvudstad, i Umeå

”Det bästa med biblioteket är att där finns allt man behöver. Men det är omöjligt att hitta”. PETTER, 15 ÅR

Att hitta till och i biblioteket

1998 fick Umeås bibliotekschef Inger Edebro Sikström frågan av dåvarande kulturchefen om hur biblioteken i Umeåregionen skulle kunna samarbeta. Edebro Sikströms spontana tanke var: ”Herregud, vad har vi gemensamt?” Men ett politiskt uppdrag var det likafullt.

Studiebesök med Bibliotek 2007 som mål

2001-03-23
Luleå kulturnämnd

2003-02-23
Mr. Iqotomo-san och
Ms Fusaka-san, Japan

2003-02-25
Riksdagens talman Björn von
Sydow

2003-04
Mr Jim Potts, kulturattaché,
British Council

2003-04-15
Sven-Erik Österberg, ordförande
riksdagens finansutskott

2003-08-12
Sveriges kommuner och lands-
ting, Enheten för demokrati och
självstyrelse

Stadsbiblioteket i Umeå hade sedan flera år tillbaka ett etablerat samarbete med Designhögskolan, bl.a. om den nya lånedisken för att utöka tillgängligheten.

– Jag började fråga runt, bland annat bland ungdomar, vad man tycker om biblioteken, berättar Inger Edebro Sikström.

Ovanstående citat är svaret från Petter, en kompis till en av Ingers söner. Detta gav en ökad insikt om att bibliotekens system är obegripligt för de flesta som inte arbetar där. Det förstärktes av åsikten från en tillfrågad professor: ”systemet borde vara intuitivt självinstruerande”.

Första steget blev ett samarbete med leverantören av bibliotekssystemet, Axiell,

samt Bibliotekstjänst AB, där utgångspunkten var att öka tillgängligheten utifrån bibliotekens tre uppdrag:

- att ge grundläggande förutsättningar för att kunna delta i den demokratiska processen

- att ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrades och invandrares behov av biblioteksservice med målet full delaktighet och jämlikhet

- att vara basen för lokal kulturverksamhet i stadsdelar och bostadsområden

– Jag kontaktade också andra biblioteksansvariga för att diskutera projektet Bibliotek 2007. Vi började ganska snart tänka på ett gemensamt lånekort, säger Inger Edebro Sikström.

Förutsättningarna fanns, eftersom Umeåregionen utgör ett funktionellt sammanhängande område vad gäller arbete, service, kultur och fritid. Här bor närmare 140 000 invånare, vilket är mer än hälften av länets befolkning.

”Systemet borde vara intuitivt självinstruerande”.

Avståndet från Umeå till de övriga fem är som längst 60 km (Bjurholm och Robertsfors). Varje dag pendlar över 4 000 personer inom regionen, varav de flesta åker till arbete eller studier i Umeå. Minst lika många från de fem kranskommunerna är regelbundna låntagare vid Umeås bibliotek.

Naturligt samarbete

Ett samarbete har därför tett sig naturligt. Lägg dessutom till att kommunernas ekonomi har blivit alltmer ansträngd. På den tekniska sidan förväntas en utveckling av nya former för kommunikation och demokrati, främst kopplade till de tillväxtavtal som landets regioner skulle föreslå för staten i slutet av 1990-talet.

En utgångspunkt för Umeåregionen är att samarbetet ska vara bra för samtliga sex kommuner. De övergripande målen är lägre kostnader samt högre kvalitet på alla former av service. Tidigare exempel på samarbete inom Umeåregionen har rört upphandling och installation av löne/PASystem samt turistpaket, avfallsplan, räddningstjänst och ramavtal för upphandling.

Strategisk satsning

Kommunalråden och kommuncheferna i Umeåregionen såg tidigt ett bibliotekssamarbete som en strategisk satsning. Genom ett mer organiserat samarbete skulle de enskilda kommunerna få effektiviseringsvinster vad gäller såväl ekonomi (samordnad upphandling), måluppfyllelse (ökad tillgänglighet) och driftsäkerhet (utvecklad infrastruktur och tekniskt stöd).

Grund för samarbetet hämtades också i EU:s faktorer för en god livsmiljö, varav en är tillgång till lånemöjligheter vid biblioteken.

– Fritid och kultur är betydelsefullt och biblioteken är en basstruktur för kulturlivet, säger Inger Edebro Sikström.

Utgångsläget var gott även ur andra aspekter. Biblioteken upplevs som viktiga och populära, eller som bibliotekschefen brukar uttrycka det: ”vi har hemmamatch varje dag men aldrig slutsålt”. Dessutom har de tre kommunerna inom Umeåregionen Bjurholm, Vindeln och Vännäs ända sedan

– Tillgång till lånemöjligheter vid biblioteken ingår som en av EU:s faktorer för en god livsmiljö, säger Umeås bibliotekschef Inger Edebro Sikström.

1978 samarbetat kring en gemensam bokbuss samt ett gemensamt katalog- och datasystem.

Två syften – samordning och teknik

Etapp 1 hade två syften.

- Öka tillgängligheten och förbättra biblioteksservicen till studie- och biblioteksovana inom Umeåregionen genom att samnyttja resurser och samordna större utvecklingsinsatser

- Pröva teknikens möjligheter och begränsningar för att öka funktionshindrades tillgång till kultur och information

Den andra punkten ledde bland annat till en inledande studie från Designhögskolan, med förslag på mer användarvänlig sökteknik och sätt att öka funktionshindrades tillgång till biblioteken.

Studiebesök med Bibliotek 2007 som mål

2003-09-22

Franska ambassadrådet för vetenskap och kultur Francois Manneville

2004-02-04

Aktiva seniorer, Umeå

2005-03-15

Biblioteksledningen för Växjö och Alvesta kommuner

2005-05-17

Örnsköldsviks kultur och fritidsnämnd

2005-06-29

Näringsdepartementets arbetsgrupp för IT och Kultur

2006-02-15

Sandvikens kommun

2006-10-23

Biblioteksledningen för Helsingborgs kommun

Ny teknik har spelat en avgörande roll. Mycket talade också för att detta skulle mottas väl av befolkningen i regionen. Här finns 26 000 studenter och medelåldern på 37 år är bland de lägsta i landet. Umeå satsade tidigt på bredbandsutbyggnad och inom regionen har en mycket stor andel av befolkningen tillgång till en uppkoppling.

Förlängning av projektet

För att inom biblioteken uppnå nödvändig nivå på både teknik och kompetens, och därmed bestående resultat, måste projektet förlängas. Detta krävde 3 miljoner kronor, vilket är stora pengar i bibliotekssammanhang.

– Tanken var att vissa tekniska lösningar i projektet skulle vara i produktion inom 5-10 år, vilket också är en förklaring till projektnamnet Bibliotek 2007. Ett namn som väckte intresse och som var framåtsträvande, säger Inger Edebro Sikström.

I december 2000 skickades en ansökan in till Strukturfondsdelegationen. Länsstyrelsen tyckte först att projektet inte var tillräckligt nyskapande, men efter engagemang från lokala politiker tilldelades man de sökta pengarna.

– Jag är stolt över att ha sådana politiker som vi har i Umeåregionen. Kommunalråden fick ta kamp för projektet. Vi har hela tiden haft en jättebra förankring hos politikerna. Vi har sett projektet som ett förtroende från dem och som något viktigt att förvalta, säger Inger Edebro Sikström.

Målen kvarstod. Ökad tillgänglighet genom samverkan, utveckling av nya pro-

dukter och tjänster, mer användarvänliga söksystem och datamiljöer samt en anpassning av utbudet, inte minst för det ökande antalet biblioteksovana besökare.

– Först förstod vi inte hur stort det var, men vi insåg att vi behövde en projektledare. De kunskaperna fanns inte inom biblioteken, så vi ville köpa tjänsten från IT-kontoret. Att med Thomas Kvist få en van projektledare har betytt otroligt mycket i form av tidrapporter, uppföljning och krav på att hålla deadline, säger Inger Edebro Sikström.

Tidig aktivitet

En tidig aktivitet var säkerhetsanalysen. Skyddet mot brand, intrång och stöld var generellt så dåligt att rapporten hemligstämplades. Allt är i och med Bibliotek 2007 åtgärdat och detta till en låg kostnad för varje enskild kommun.

Bärande för projektet har varit ett gemensamt bibliotekssystem med en katalog och ett enda lånekort för hela regionen. Detta har möjliggjort att alla låntagare kan låna och återlämna medier vid vilket bibliotek som helst. Två gånger i veckan transporteras fyllda lådor mellan kommunerna. Ofta kan en beställd bok lånas redan nästa dag, tack vare att den hämtats in från en annan kommun.

Under ledning av Thomas Kvist har arbetet inom Bibliotek 2007 skett i olika arbetsgrupper. Alla kommuner har varit representerade, och alla har haft en likvärdig röst.

Gemensamt bibliotekssystem

En grupp har arbetat med regler och rutiner, en med nya tillgänglighetshöjande åtgärder och en med ökad tillgänglighet för funktionshindrade. Mer om resultatet av gruppernas arbete följer längre fram i denna rapport.

En förutsättning för samarbetet och åtkomlighet till hela bokbeståndet har varit det gemensamma bibliotekssystemet

Publika tjänster som införts med Bibliotek 2007

- Ett lånekort – alla böcker
- Utökade funktioner på webbplatsen (reservation, omlån, e-böcker, etc)
- Bättre navigering till biblioteken på webbplatsen
- Utrustning (datorutrustning och övrig tillgänglighet för funktionshindrade)
- Det talande biblioteket (Audioindex)
- Tillgänglighet till bibliotek för synskadade besökare
- Lättlästa låneregler

LIBRA III. Detta, tillsammans med den gemensamma servern, har också varit en av de stora vinsterna. En jämförelse av kostnader före samarbetet försvåras dock genom att kostnader för t.ex. server och teknikerstöd inte belastade bibliotekens budgetar.

– Men vi uppnår helt klart stordriftsfördelar. Klart är också att biblioteken inte haft en budget för det nödvändiga bytet av system, säger Inger Edebro Sikström.

Helt utan hinder har vägen inte varit. Ett gemensamt lånekort krävde också ett gemensamt låneregler.

– Eftersom en kommun är likställd med en myndighet får man inte samköra register utan vidare. Medvetenheten om sekretess var heller inte så stor.

Låntagaren accepterar

Risken fanns att Datainspektionen skulle stoppa idén. Lösningen blev att lägga till följande text på baksidan av lånekortet:

”Jag accepterar Umeåregionens låneregler samt att mina lån registreras i det gemensamma bibliotekssystemet. Det innebär att de uppgifter som omfattas av sekretesslagen är tillgängliga för biblioteken i Umeåregionen. Bibliotekets personal har tystnadsplikt.”

På detta sätt har man lyckats hantera både Personuppgiftslagen (PUL) och Sekretesslagen.

För att få bestående resultat efter projektet behövdes utrymme i kommunernas driftbudget. Och det var konsensus som gällde. Från början var det exempelvis bara Umeå som hade en förseningsavgift.

– I en mindre kommun finns en nära relation och det blir det obehagligt att säga: nu måste du betala. Det visade sig att de allra flesta tyckte att det var OK med en förseningsavgift. Beslutet att den kommun som tar ut avgiften också får behålla pengarna blev en drivkraft för att börja ta ut avgifter. På så sätt krävdes inte någon gemensam administration. Jag tror också att alla är nöjda med systemet, säger Inger Edebro Sikström.

– Vi i Umeå fick ge oss i frågan om reservationsavgifter. Det är viktigt att vi inte bestämde utifrån Umeås storlek.

Nya idéer som prövats under projektiden och som kan komma att utvecklas:

- Till ett lånekort med smart kort-funktion kan ett antal individuellt anpassade tjänster kopplas. Låntagaren kan själv välja att lagra en personlig profil på kortet. Profilen ger sedan möjlighet för t.ex. en person med synnedsättning att automatiskt få en anpassning av bibliotekets datorer till förstorande text.
- En annan möjlighet är att få riktad information om exempelvis nya böcker och spara personliga ”bokmärken” till adresser på Internet. Om korten förses med betal-funktion finns möjligheten att betala reservations- och förseningsavgifter, kopierings- och utskriftskostnader. Ett tänkbart användningsområde är bussresan till och från biblioteket.
- Vidareutveckling av AudioIndex. Senaste teknik gör det möjligt att identifiera varje bok så att den kan ”tala om” var den finns i det fysiska biblioteksrummet. När låntagaren söker efter en bok i datasystemet får hon/han information om att boken finns i lokalen och i en viss hylla. Informationen överförs samtidigt trådlöst till en liten bärbar enhet. Denna enhet fungerar som en kompass som pekar mot bokens identitet. Låntagaren tar med sig enheten för att bli guidad till den specifika boken.
- Utveckling av sökstöd för bibliotekspersonal. En handhållen Personal Digital Assistant (PDA) ger möjlighet att trådlöst och mobilt söka i bibliotekets databas eller på Internet även ute bland hyllorna. När bibliotekspersonalen får en fråga om viss information eller viss bok, kan hon/han se om den är utlånad och i så fall hur länge, reservera boken, söka på Internet osv. Man kan även tänka sig att PDA:n kan presentera annan information som gör det enkelt att rekommendera liknande bok, tidskrift eller videofilm inom samma område som den aktuella boken. Enheten ska bäras av bibliotekspersonalen och vara möjlig att använda var som helst inom bibliotekets lokaler. Samma funktion kan relativt snart integreras i ett par glasögon, vilket ger fördelen att man har båda händerna fria.

Ett sant lagarbete

Att få teknik och personal att gå hand i hand var stora utmaningar och alldeles nödvändiga villkor för samarbetet inom Bibliotek 2007. Som för alla pionjärer fanns heller inga tidigare exempel att snegla på.

Arbetet med gemensamma regler och rutiner skedde i delprojektet FILUR, som leddes av Åke Samuelsson, enhetschef vid Umeå Stadsbibliotek. En fördel var det tidigare samarbetet mellan Bjurholm, Vännäs och Vindeln, som delat bibliotekssystem sedan ett 10-tal år. Dessutom hade alla sex kommuner i Umeåregionen samma leverantör, nämligen Axiell.

Men både teknik och arbetssätt måste synkroniseras. Arbetet skedde under gan-

ska hård tidspress, närmare bestämt under ett år med start november 2001.

Tekniken var enligt Åke Samuelsson den ”enkla” delen. Förutsättningarna var goda, eftersom kommunerna i Umeåregionen redan var ihopbyggda i ett kraftfullt nät.

Dock handlade det fortfarande om att matcha ihop olika bibliotekskataloger. Umeå använde redan tidigare fullständiga katalogposter direkt från Bibliotekstjänst, medan övriga kommuner skötte sin egen

katalogisering. Arbetet med en gemensam katalog försvårades av att registrering i form av ISBN-nummer inte fanns på alla titlar.

– Efter matchningen av poster fick vi några tusental dubbelposter, som vi fått rätta till manuellt under åren som gått.

Nytt för leverantören

Samtidigt är fördelarna så mycket större. Samarbetet har minskat kostnader för server, licenser, drift och annat. Den höjda servicenivån är självklar.

Men eftersom Umeåregionen var föregångare på området så var samarbetet ett utforskat område även för leverantören Axiell. Nu kommer efterföljare, bland annat i Västerbottens inland.

– Även om LIBRA III är en uppgraderad version, så är det i grunden ett gammalt system. Detta förändras under våren 2007, då systemet uppgraderas till LIBRA.SE, byggt på modern databas- och Dotnet-teknik, säger Åke Samuelsson.

Den andra utmaningen i projektet var att få personalen att arbeta åt samma håll. I grunden gällde det att höja blicken från den egna kommunen för att i stället se hela regionen.

– Vi såg att vissa regler måste vara gemensamma, säger Åke Samuelsson.

Enhetligt eller inte

Därför bildades en arbetsgrupp med representanter för alla kommuner. Med projektledaren Thomas Kvist som drivande kraft kartlades alla rutiner, vilket resulterade i ett flödesschema med matriser.

Sedan följde en bedömning av vad som måste vara enhetligt och vad respektive bibliotek kan göra efter eget huvud. Bland annat granskades avgifter, transporter samt vilka medier som kan skickas mellan kommunerna.

Efter remiss till biblioteken under våren 2002 författades en slutrapport om regler och rutiner. Den var resultatet av ett givande och ett tagande.

– Övriga kommuner fick införa förseningsavgift, trots viss tvekan. Det har också visat sig fungera bra. Umeå slopade reservationsavgiften, vilket varit på gott och ont. Baksidan är långa köer, men avgö-

”Vi börjar hitta andra frågor att samarbeta kring, som t ex budgetfrågor och programverksamhet.”

rande är rättvisetanken; villkoren ska vara desamma oavsett var man bor, säger Åke Samuelsson.

Utökad samarbete

Ett tecken på att samarbetet varit gott är att projektet gett resultat utöver uppställda mål. Med lånekortet och en pinkod kan låntagare ladda ned filmer från Film i Västerbotten, ljudböcker och e-böcker.

Fortsättning kommer att följa eftersom man funnit en bra finansieringsmodell (15 procent som delas lika och 85 procent efter storlek) och fungerande samarbetsformer i övrigt.

– Vi börjar hitta andra frågor att samarbeta kring, som till exempel budgetfrågor och programverksamhet, säger Åke Samuelsson.

Utanför regionen

Inför framtiden är blicken också riktad söderut, mot Örnsköldsvik. När kommunen byter system under 2007 så ansluter man sig till Umeåregionens server.

– Vi ska fortfarande ha var sitt system, men vi delar på kostnader för support och backup. Till en början ingår inte beställningar eller transporter av böcker mellan Umeå och Örnsköldsvik, men det kan komma längre fram. Vi är öppna för ett utvidgat samarbete.

En banbrytande fingervisning

På Stadsbiblioteket i Umeå kan synskadade själva söka i hyllorna genom att böckerna berättar om sig själva när en besökare pekar på bokryggen. Tekniken, utvecklad vid Designhögskolan i Umeå, kan ge olika miljöer i samhället en helt ny tillgänglighet.

En del av Bibliotek 2007 var att undersöka hur bibliotek ska kunna nyttjas av alla människor på samma villkor. Huvudfrågan blev hur man ska kunna öka tillgängligheten för funktionshindrade.

– När folk besöker biblioteken vet man ofta inte vad man vill ha, utan man vill inspireras. Vi ville veta hur man åstadkommer det för exempelvis synskadade, säger Umeås bibliotekschef Inger Edebro Sikström.

Svaret låg inom räckhåll. Designhögskolan i Umeå har skaffat sig en position som en av de ledande designhögskolorna i världen. För industridesignern och projektledaren Kent Lindbergh var det en ny erfarenhet att arbeta med synskadade, så till att börja med satte man sig in i hur tillvaron kan te sig för målgruppen. Bland

annat inventerades Stadsbiblioteket ur tillgänglighetssynpunkt tillsammans med ett antal synskadade.

Hinder undanröjdes

Under inventeringen identifierade man olika problem, som att orienteringshjälp för synskadade saknades. Om många seende besökare hade svårt att få överblick, så var det omöjligt för synskadade. För synskadade rullstolsburna utgjorde bord och andra föremål hinder. Hjälp i form av kontrastfärger för att till exempel markera hissängångar, saknades också.

Inventeringen ledde fram till förslag på förändringar av den fysiska miljön som skulle underlätta för alla besökare.

– Översiktsskyltar och lättlästa skyltar kompletterade med symboler och färgkodning underlättar i sökningen efter en viss avdelning, säger Kent Lindbergh.

För synskadade adderade man i förslaget taktill information på skyltar och kartor, men ändå var känslan att man inte nått ända fram. Man tog fram olika idéer på möjliga tekniska lösningar som skulle ge den tillgänglighet man eftersträfvade.

”Många frågade efter var man kan köpa det, och vi jobbar för att ett företag ska börja producera systemet.”

– Tanken var att använda teknik för ett slags kompass. En besökare skulle kunna peka i luften och via ett headset få information om vad som finns i just den riktningen, säger Kent Lindbergh.

Böckerna berättar

Detta var fullt möjligt rent tekniskt, men kostnaderna satte gränser. En prototyp kallad AudioIndex är nu installerad på talboksavdelningen. Med ett pekdon och ett headset kan besökare peka på bokryggarna och få samma information om titel, författare och innehåll som finns på omslaget.

AudioIndex valdes ut av Kulturrådet och Ingenjörsvetenskapsakademien som ett projekt att visa upp för drottningen när hon fyllde år.

– Detta ledde till otroligt mycket reaktioner. Många frågade efter var man kan köpa det, och vi jobbar för att ett företag ska börja producera systemet.

– Bland annat har Uppsala bibliotek uttryckt att man ska köpa in systemet så snart det finns på marknaden, säger Inger Edebro Sikström.

En film som beskriver systemet producerades, och handikapporganisationer runt om i landet är lyriska. De ser möjligheter att använda tekniken i livsmedelsbutiker, på busshållplatser, etc. Idén lever också vidare vid Designhögskolan.

– Om vi kan ordna finansiering så går vi gärna vidare med utvecklingen av ett verktyg för orientering i rummet, säger Kent Lindbergh.

Fler kan få AudioIndex

Kulturrådet har beviljat Länsbiblioteket och Umeåregionens bibliotek 900 000 kr för år 2007 för att producera och lansera AudioIndex på marknaden. Ansökan omfattar 900 000 kr per år under tre år.

Syftena är:

- att tillgängliggöra bibliotekens tjänster för synskadade och andra funktionshindrade
- att hitta en tillverkare av AudioIndex för spridning till andra bibliotek i Sverige
- att göra en nationell marknadsföring för att utvärdera omfattningen av intresset för AudioIndex
- att marknadsföra produkten för målgruppen

Projektet kommer att drivas av Länsbiblioteket och med Umeåregionens bibliotek och Uppsala länsbibliotek som samarbetspartners.

Linjer som leder rätt

– Det känns mycket tryggare att ta sig fram. Om jag håller mig till ledstråket så vet jag att jag inte kommer åt något som skjuter ut.

För synskadade Lena Karlsson har det blivit lättare att besöka Stadsbiblioteket i Umeå.

Lena har ledsyn. Hon kan se färger och kontraster, men det är inte alltid som det finns till hjälp för att ta sig fram i bibliotek eller andra offentliga miljöer.

Tidigare fick Lena Karlsson i stor utsträckning förlita sig på personalen när hon ville låna böcker. Men Designhögskolans genomgång har lett till mer inbjudande miljö i Stadsbiblioteket.

Nu finns terminaler med talstöd och annan hjälp. Den viktigaste förändringen är det ledstråk i golvet som löper från entréerna till talboksavdelningen.

– Nu vet man direkt åt vilket håll man ska gå, säger Lena Karlsson och sätter käppen mot stråket, vars kanter och grövre struktur skiljer det från stengolvet.

En trevlig bekantskap

Vanligtvis vet Lena vilka böcker hon ska ha, så vid det här besöket är det första gången som hon provar AudioIndex. Med pekaren på fingret söker hon efter bokryggarna på de cirka 4 500 titlar som märkts elektroniskt.

Bortsett från att den syntetiska rösten i Lenas headset har svårt att uttala utländska författarnamn, så är AudioIndex en trevlig bekantskap för Lena Karlsson:

– Häftigt! Jag är så glad att det finns.

Lena Karlsson och andra synskadade har länge efterlyst något slags hjälpmedel för att orientera sig i butiker och på andra platser, alltså liknande det system som ursprungligen ingick i Bibliotek 2007.

– Vi pratade redan på 80-talet om att det borde finnas. Det låter jättebra att Designhögskolan kanske går vidare med idén.

Webben viktigt verktyg

Att göra biblioteken tillgängliga för funktionshindrade handlar bara delvis om den fysiska miljön.

Webben har blivit den breda ingång som gör det möjligt för personer med olika funktionshinder att få en bra bild av biblioteken i Umeåregionen.

Ett av delprojekten inom Bibliotek 2007 var TIFF – Tillgänglighet för funktionshindrade. För detta engagerades DataResursCentrum, en enhet inom Västerbottens läns landsting som specialiserat sig på datorbaserade hjälpmedel för personer med funktionsnedsättningar.

– Vi har lång erfarenhet av detta. Sedan 1988 har vi arbetat specifikt med anpassning, utveckling och utbildning inom området datorer och funktionshinder. Dessutom tog vi hjälp av HSO för att få en så

bred täckning som möjligt, säger Ivar Edlund, projektledare för TIFF.

Stommen i projektet blev en rapport med utbildningsmaterial där problematik och konsekvenser för personer med olika funktionshinder beskrivs i detalj. I rapporten finns även konkreta exempel och referenser till teknisk information om hur man skapar webbsidor med hög tillgänglighet samt vilka typer av lösningar man bör undvika.

Tidigt under arbetet, som pågick under 2002, föreslog TIFF-gruppen nya och lätt-

lästa låneregler. Såväl textens utformning som storlek, kontrast mellan text och bakgrund, radavstånd och avståndet mellan bokstäverna har beaktats både på webben och i den tryckta versionen.

Hög tröskel

En annan följd av arbetet är de speciella datorarbetsplatser för personer med funktionsnedsättningar, som nu finns i huvudbiblioteken i de sex kommunerna. Att utforma arbetsplatserna för såväl rörelsehindrade, dövblinda, ALS-sjuka, personer med dyslektiska problem och personer med multipla funktionshinder var förstas en grannliga uppgift. Såväl DataResurs-Centrum som handikapporganisationerna förordade generella lösningar.

Erfarenheterna från alla kommuner är att arbetsplatserna inte används av funktionshindrade i särskilt stor utsträckning. Det har också sina förklaringar:

– Exempelvis en dyslektiker har ingen stark drivkraft för att gå till ett bibliotek. Tröskeln är fruktansvärt hög och man måste ha stort självförtroende. Och de som kräver riktigt avancerad utrustning har ofta det hemma, säger Ivar Edlund.

– Därför utgick vi i vårt arbete ifrån att webben måste vara tillgänglig. Om man inte får en bra bild av biblioteken på webben, så får man det inte på plats heller.

Översynen av bibliotekens hemsidor ledde bland annat till en bättre och tydligare

navigering. Dessutom finns nu talsyntes, som är till stor hjälp för många funktionshindrade. Websidor kan läsas upp direkt i datorn eller via telefon.

Arbetet inom TIFF omfattade också en analys av WebbOpac, den publika delen av bibliotekssystemet. Sidorna har analyserats utifrån hantering med enbart tangentbord, hantering med olika musalternativ, hantering med skannande kontakter, synproblematik samt förståbarhet, enkelhet och logisk hantering.

Ivar Edlund tycker att syftet är uppnått: att få ansvariga personer medvetna om problemen och att det finns metoder för att överbygga dessa problem.

Första kontakten med biblioteken kan vara webben. Därför måste den vara tillgänglig.

En mognadsprocess

Fortfarande finns en del att göra. Den nya gemensamma webbplatsen är i skrivande stund heller inte färdigutvecklad. Inom TIFF föreslogs till exempel fingeravtryck eller andra förenklade metoder för funktionshindrade att logga in på webben.

– Ingen kan gå in och vifta med trollspöet för att få allt gjort på en gång. Vi har lämnat våra förslag och sedan är det en mognadsprocess, där man ser vad som är möjligt och önskvärt.

Webbplatser är dynamiska dokument och förändras kontinuerligt såväl innehållsmässigt som tekniskt. Därför måste kunskapen och viljan att förbättra tillgängligheten finnas inom den verksamhet som producerar webbplatsen.

Enligt regeringens proposition ”Från patient till medborgare”, från år 2000, ska enkelt avhjälpta hinder vara undanröjda senast år 2010, och arbetet med att öka tillgängligheten pågår fortfarande.

NORDMALING

Yta: 1 239 km²

Befolkning: ca 7 450 invånare

Avstånd till Umeå: 50 km

Daglig utpendling till Umeå: 900 personer

Daglig inpendling från Umeå: 230 personer

Här är kursen stadig

I Nordmaling har biblioteket länge satsat på pedagogisk litteratur. Med Bibliotek 2007 har den profilen förstärkts. Personalen försöker till och med att ligga steget före genom att ta in böcker, som kan komma på studenternas litteraturlista.

Nordmalings biblioteksansvariga Agneta Forsberg och hennes kollega Inga-Lill Gradin är lärare i botten.

– Vi har en speciell känsla för den sortens litteratur. En undersökning för några år sedan gjorde oss väldigt glada, för den visade att vi lånar ut många pedagogiska böcker

till de andra biblioteken i systemet, säger Agneta Forsberg.

Särskilt studenter i litteraturvetenskap vet också att magasinet i Nordmaling ruvar på en hel del gamla skatter. Utvecklingen inom det pedagogiska området har förstärkts genom Bibliotek 2007. Ibland

Att förstärka kvalitetsprofilen är en ambition för bibliotekspersonalen i Nordmaling.

blir det rusning efter böcker som finns på olika litteraturlistor.

– Vi märker vilka kurser som är på gång. Det kan vara tre eller fyra reservationer på en bok som bara finns i Umeå, säger Agneta Forsberg.

Att förekomma behoven

Helst vill personalen vid Nordmalings bibliotek förstås kunna erbjuda boken själva. Att förekomma behoven har blivit strategin.

– Vi försöker fundera ut vad som kan bli kurslitteratur, för att sedan köpa in de böckerna. Speciellt gäller det vård- och lärarutbildningarna, där vi har många studenter i kommunen, säger Agneta Forsberg.

– Biblioteket har ett relativt bra anslag för medieinköp och vi har en uttalad kvalitetsprofil, och det är något som vi skulle vilja förstärka.

Rent generellt har suget efter böcker i Nordmaling ökat med bibliotekssamarbetet. Många låntagarögon tindrar som på julafton. Även personalen tycker att kommunen har en enorm fördel av samarbetet och den ökade tillgången på böcker.

Och möjligheten att beställa böcker från andra bibliotek används flitigt.

– Det är hemskt mycket omlån och reservationer. Ibland går det nästan till överdrift, när barn och studerande bokar böcker, som man egentligen inte behöver, säger Inga-Lill Gradin.

Haka på utvecklingen

Bibliotek 2007 har gjort att Nordmaling kunnat haka på den utveckling, där Umeå under många år legat i framkant. Agneta Forsberg ser också en faktor som absolut avgörande för att projektet varit möjligt att genomföra:

– Jag tror att det var A och O att de ledande kommunpolitikerna var engagerade.

Under 2007 tas första stegen till ett samarbete mellan Umeåregionen och grannen Örnsköldsvik. För Nordmaling, som har lika nära till de båda huvudorterna, känns det bara naturligt. Detta kommer givetvis att förstärkas när den nya järnvägen Botniabanan blir en ny pulsåder för Norrlandskusten.

– Vi får väldigt många frågor om biblioteket i Örnsköldsvik och om det också ingår i samarbetet. Det visar att behovet finns, säger Inga-Lill Gradin.

Enkäten

Vad betyder Bibliotek 2007 för dig?

CECILIA SKOG

– Jag brukar låna en bok nu och då. Det har hänt att jag frågat om en bok finns på något annat bibliotek, och det tar som mest några dagar att få den.

EINAR NORDSTRÖM

– När jag behövde böcker till mina studier och de inte fanns på Stadsbiblioteket, så tog de hem böckerna från ett annat bibliotek. Numera har jag dessutom uppkoppling hemma och då ger webben en bra tillgång till bibliotekens tjänster.

BIRGIT LÖFGREN SÖDERLIND

– Jag har nyligen flyttat tillbaka men jag har ändå hunnit använda webben ganska mycket. Jag har bland annat förlängt lån och bokat datortid. För mig förenklar det tillvaron eftersom jag inte har bil.

BJURHOLM

Yta: 1 315 km²

Befolkning: ca 2 600 invånare

Avstånd till Umeå: 60 km

Daglig utpendling till Umeå: 200 personer

Daglig inpendling från Umeå: 50 personer

215 böcker per invånare

Bjurholm är Sveriges minsta kommun. Här har de boende numera möjligheten att låna från ett av landets största bokbestånd. Men Bjurholm bidrar dessutom i hög grad med böcker till övriga kommuner, och det beror på den profil som funnits under många år.

Alla låntagare i Umeåregionen har numera 550 000 boktitlar (plus lika många andra media) att välja på. I Bjurholm innebär det över 200 boktitlar per invånare.

Frågan är då om Bibliotek 2007 medfört att den totala utlåningen har ökat.

– Det är kanske ingen större skillnad.

Men med tanke på att utlåningen generellt minskat i hela landet och att Bjurholms befolkning också minskat, så får vi vara nöjda, säger bibliotekschef Karin Gulliksson.

Barnen har varit först med att anamma det nya systemet. Redan i andra årskurs har man lärt sig att fråga om inte den ut-

– Vi har kanske fler populära underhållningsromaner, förklarar Bjurholms bibliotekschef Karin Gulliksson att den lilla kommunen lånar ut så mycket till resten av Umeåregionen.

lånade boken finns på ett annat bibliotek. Och utan att kunna uttala ordet ”reservera”, så är det precis vad många barn gör.

Nya låntagare hittar till biblioteket

Utlåningen till barn och ungdom har alltid varit stor i Bjurholm. Vad som börjar märkas är att nya låntagare börjat hitta till biblioteket.

– Något som ökat mycket är utlåningen av CD-böcker till lastbilschaufförer och andra som är ute mycket på vägarna.

Biblioteket har alltid varit en naturlig mötesplats. Här läser man tidningar och träffar andra för att prata om både ditt och datt. Enligt Karin Gulliksson börjar fler och fler också upptäcka den enorma bokskatt som man har tillgång till.

– Det går inte att tro att läsandet ska påverkas på en gång. Något som har stor betydelse är hur pass aktiva vi själva är. När vi har varit ute och informerat i olika sammanhang så märks det också i antalet besök.

Intressanta fakta

På tal om statistik finns andra intressanta fakta. Till exempel att Bjurholm inte bara är vinnare genom Bibliotek 2007. Intresset för Bjurholms bokbestånd från andra kommuner är så stort att den totala utlåningen faktiskt kan mäta sig med inlåningen.

Karin Gulliksson tror, liksom kolleger på andra håll, att förklaringen kan ligga i Bjurholms profil:

– Vi har kanske fler populära underhållningsromaner än de andra biblioteken.

Dessutom är biblioteket i Bjurholm faktiskt också ett viktigt besöksmål sommartid.

– Vi har förvånat oss över hur många som kommer hit på sommaren. Det är både turister och hemvändare. Det är vanligt att man använder datorerna, men otroligt många lånar också böcker, säger Karin Gulliksson.

Ett större bibliotek

För personalen har arbetet blivit roligare med Bibliotek 2007. ”Det känns som ett större bibliotek”, är sammanfattningen från Karin Gulliksson. Och storleken på den egna kommunen har aldrig varit ett problem i samarbetet med Umeå och övriga kommuner:

– Vi hade kanske lite farhågor inför samarbetet, men styrgruppen har varit en väldigt demokratisk grupp, där alla röster varit lika viktiga.

Enkäten

Vad betyder Bibliotek 2007 för dig?

BOSSE NILSSON

– Jag nyttjar biblioteket väldigt mycket, både privat och som ordförande i Föreningen Norden. Det är alldeles utmärkt att man kan se på webben om boken man reserverat har kommit. Dessutom är jag ganska ofta i Umeå och det är egentligen fantastiskt att man kan låna böcker där och sedan lämna igen dem här hemma.

AMANDA NILSSON

– Jag har läst jättemycket, om idrott och alla möjliga saker. Jag kan inte gå in på ett bibliotek utan att låna. När jag ska vara länge hos min mormor i Nordmaling lånar jag böcker där. En gång lånade jag böcker i Umeå. Jag hittade en fortsättning på en bok jag läst, och det blev sådär: ”Oj, den här har jag aldrig sett förut”.

WHITNEY LIND

– Jag läser gärna böcker på engelska, som är mitt modersmål. Det är fantastiskt bra att kunna sitta hemma i Vännäsby och söka i katalogen på webben. Jag har faktiskt större tillgång till böcker nu än när jag jobbade på ett bibliotek på en gymnasieskola i Umeå.

VÄNNÄS

Yta: 533 km²

Befolkning: ca 8 400 invånare

Avstånd till Umeå: 30 km

Daglig utpendling till Umeå: 1 600 personer

Daglig inpendling från Umeå: 450 personer

En ny tid är här

I Vännäs har mötet med andra bibliotek i Umeåregionen gett resultat utanför de mål som sattes upp inom Bibliotek 2007. Nyfikenheten inför ny teknik är stor, och det finns förhoppningar om att den nya gemensamma webbsidan innebär något av ett paradigmskifte.

Det första året med Bibliotek 2007 innebar en markant ökning av utlåningen i Vännäs.

– Den höga efterfrågan gällde även ljudböcker och övriga medier som ger en annan typ av läsoplevelse, säger bibliotekschef Inga-Lill Stenmark.

Det råder ingen tvekan om att ny teknik

inneburit ett lyft för både bibliotekspersonal och låntagare i Vännäs. Precis som på övriga orter vittnar personalen om att mindre tid måste ägnas åt katalogisering. Och de tidigare behovsstyrda fjärrlånen har ersatts av en enkel reservation i den gemensamma katalogen.

– En annan följd av projektet är förbätt-

Personalen vid biblioteket i Vännäs vill gärna se en utökad webbdialog med låntagarna.

rade säkerhetsrutiner, säger Inga-Lill Stenmark.

Ersatte manuellt system

Mötet med andra bibliotek och andra rutiner har för Vännäs del gett resultat utöver målen för Bibliotek 2007. Här har man nämligen med Umeå som modell infört NetLoan, ett system där låntagarna med en pinkod kan boka tid för att använda en dator på biblioteket.

Detta har ersatt ett invecklat manuellt system.

– Tidigare hade vi manuella listor. Det innebar ett ständigt förhandlande med låntagarna och ibland var det svårt att över huvud taget se vad som stod på listan. Även om det nya systemet med NetLoan inte ingick i projektet, så har samarbetet gjort det möjligt för oss att införa det, säger Inga-Lill Stenmark.

Hon tror att nya webbsidan ytterligare kan tydliggöra hur arbetet ska utföras:

– Jag tror att många manuella moment kan ersättas eller förenklas. Speciellt eftersom vi anammat tankesättet att arbetet faktiskt delas av andra i regionen. Tekniken kanske inte passar alla, så det blir nog fråga om en omställningstid.

Bättre dialog med låntagarna

Christina Landström, till vardags i biblioteket i Vännäsby, tror att den nya webben kan medföra en bättre dialog med låntagarna:

– Man kan tänka sig att de får ge betyg på lånade böcker, till hjälp för andra låntagare.

Dialogen mellan personal i de olika kommunerna har redan ökat, som en effekt av Bibliotek 2007. En konkret följd av projektet är de studiebesök som man gjort hos varandra.

– Alla har fått en inblick i hur de andra jobbar. Förutom att man har fått ett ansikte till alla, så har besöken också gett inspiration. ”Jaha, man kan använda en bokhylla så där”! Visioner kan vara stora och små, och det är ofta de små och konkreta som ger resultat, säger Inga-Lill Stenmark.

Gemensamma kulturprojekt

Vägen står nu öppen för utökat samarbete. Ett exempel är att Vännäs ska vara med i Umeås folder för årets barnkulturprogram.

– Att vi har hittat varann har skapat förutsättningar för att göra gemensamma kultur-

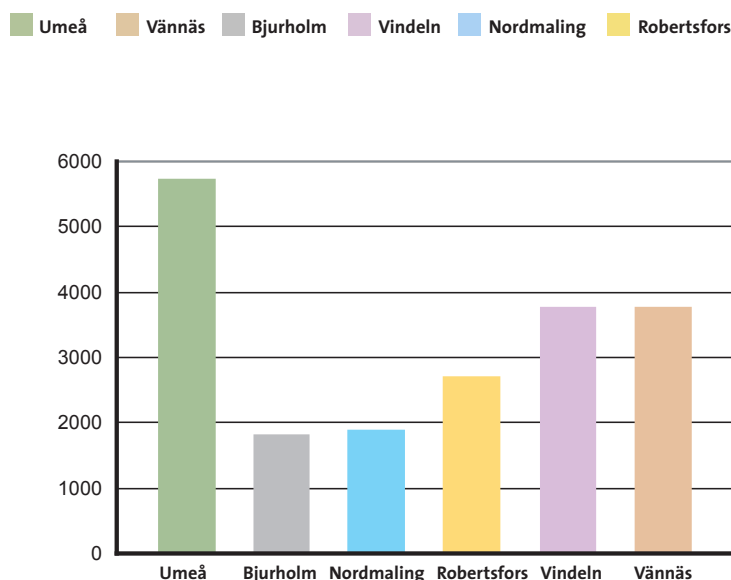

projekt. Vi deltar också i Umeås fortbildning, vilket inte var fallet tidigare, säger bibliotekarie Ing-Britt Olofsson.

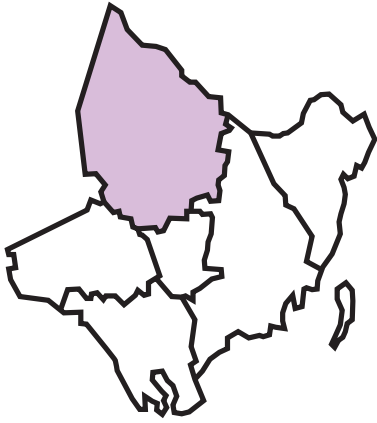
Inga-Lill Stenmark ser möjligheter till framtida ekonomiska vinster genom att kommunerna samarbetar mer kring författarturnéer och andra kulturarrangemang:

– Till exempel kan vi dela på kostnader för transporter, övernattnings och annonsering.

Utveckling i siffror

Antalet böcker som lånats ut och som ägs av en annan av regionens kommuner, 1/1 2006 – 17/12 2006.

VINDELN

Yta: 2 651 km²

Befolkning: ca 5 750 invånare

Avstånd till Umeå: 55 km

Daglig utpendling till Umeå: 400 personer

Daglig inpendling från Umeå: 240 personer

Tio frågor till...

...bibliotekschef Carl-Axel Gyllenram och bibliotekarie Marianne Sjögren i Vindeln.

Vilka förväntningar hade ni när projektet startade?

– Vi såg positivt på projektet eftersom vi hade så goda erfarenheter av samarbetet med Bjurholm och Vännäs. Det startade 1993 och gick bland annat ut på att använda bokbussen till att transportera böcker mellan biblioteken. Med Bibliotek 2007

kände vi att vi skulle få tillgång till ännu fler media.

Hade ni som liten kommun problem i omgänget med Umeå?

– Umeå har inte använt sig av den förmåga att sluka småkommuner som man besitter på grund av sin storlek. Vi är jäm-

– De flesta tycker att det är helt riktigt, säger bibliotekschef Carl-Axel Gyllenram och bibliotekarie Marianne Sjögren om att förseningsavgifter införts i Vindeln.

bördiga, inte minst tack vare att alla har var sin röst i styrgruppen.

Vad tycker kommunens låntagare om det utökade bokbeståndet?

– Man hör ofta ord som ”fantastiskt” och ”otroligt”. Men vi brukar säga att det här är helt enkelt den servicenivå som vi vill erbjuda.

Vad ser ni som det viktigaste resultatet utöver det?

– Att vi mötts från olika kommuner i arbetsgrupperna har ett egenvärde i sig. Man får ett ansikte till varje person och det blir ännu lättare att samarbeta.

Hur har låntagarna i Vindeln reagerat på införandet av förseningsavgift?

– De flesta tycker att det är helt riktigt. Man kunde tänka sig att det skulle bli motstånd, men hittills är det bara en kvinna som blivit så upprörd att hon skulle sluta att låna.

Vet ni om det totala läsandet påverkats i er kommun?

– Lånen har inte ökat. Å andra sidan har befolkningen i kommunen minskat, så utan projektet skulle utlåningen kanske ha minskat den också. Reservationerna skulle i alla fall inte vara så många utan Bibliotek 2007.

I vilken utsträckning har ni nått målgrupperna?

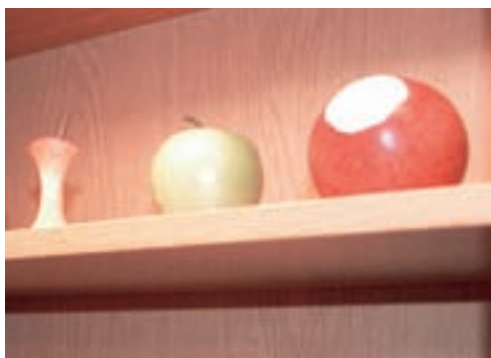
– Det har blivit lättare att sätta ihop en bra bokvagn till barnen, och de studerande har utan tvekan uppskattat ett större bokbestånd. Den särskilda terminalen för funktionshindrade var ett bra initiativ, men den används som en vanlig dator. De som behöver hjälpmedel har det ofta hemma.

Tror ni att användandet av webben ökat som en effekt av Bibliotek 2007?

– Många kommer in för att de har sett på webben att deras bok har kommit in eller att lånetiden håller på att gå ut. Den nya hemsidan kan nog öka användningen ytterligare.

Vad blev effekterna för personalens del?

– Det tar inte lika lång tid att katalogisera böcker. Att beställa böcker från de andra biblioteken i regionen har förstås också blivit enklare. Det är samtidigt en avvägning från vår sida. Om vi skulle beställa många böcker från Robertsfors, så får de ju kö där

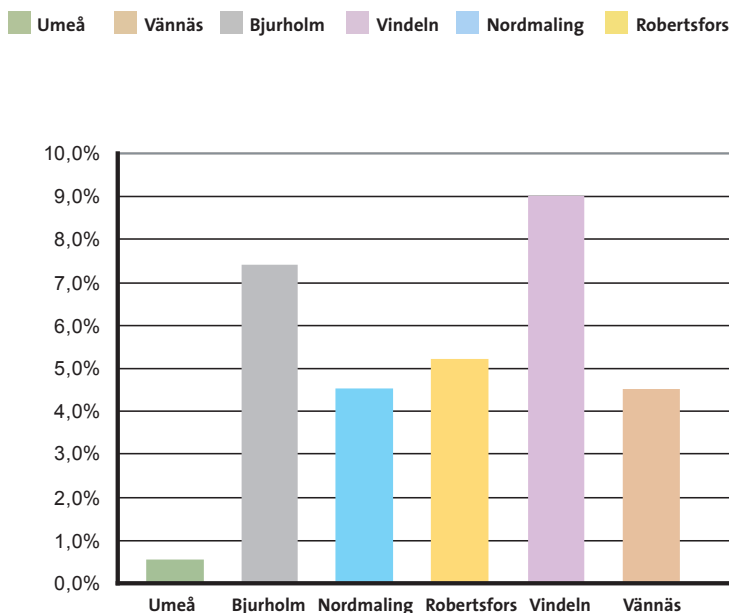

i stället. Varje låntagare får avgöra hur angeläget det är och många brukar säga att det är OK att vänta en vecka eller två.

Har ni förslag på hur samarbetet skulle kunna utvecklas?

– Att den kommande nya hemsidan blir tydlig och klar är en kärna i samarbetet. I styrgruppen finns en uttalad önskan att samordna medieinköpen. Då kan varje bibliotek specialisera sig på vissa avdelningar, så att inte alla köper samma titel.

Utveckling i siffror

Andelen utlånade böcker i respektive kommun som hör hemma i en annan av regionens kommuner, 1/1 2006 – 17/12 2006.

ROBERTSFORS

Yta: 1 302 km²

Befolkning: ca 7 000 invånare

Avstånd till Umeå: 60 km

Daglig utpendling till Umeå: 800 personer

Daglig inpendling från Umeå: 200 personer

Från skepsis till självklarhet

I Robertsfors, norr om Umeå, har världen öppnat sig. Inte bara för att låntagarna i och med Bibliotek 2007 har mångdubbelt fler titlar att välja på. Bibliotekspersonalen känner sig nu mer som kolleger med bibliotekarier på andra håll i regionen.

Inför projektet fanns en viss skepsis i Robertsfors. Ett gemensamt lånekort för alla kommuner i Umeåregionen?

– Det lät jättekonstigt. Men efterhand insåg vi hur rätt tänkt det är, säger biblioteksassistent Ulla-Britt Bergström.

Personalen hade också farhågor inför umgänget med Umeå, som sett till befolkning är ungefär 16 gånger större. Skulle storebror bestämma allt?

– Vi hade en rädsla för att Umeå skulle ta över och att vi skulle bli ett slags filial, säger bibliotekschefen Susanne Åberg.

När det bland annat blev tal om att införa förseningsavgifter, som då bara fanns i Umeå, fick Susanne känslan av att Robertsfors inte skulle ha något att säga till om. Tveksamheten till avgifter grundades på tron att robertsforsborna aldrig skulle acceptera detta.

– Vi skulle gärna samarbeta med universitetsbiblioteket, säger Robertsfors bibliotekschef Susanne Åberg om framtiden.

Vi trodde att folk skulle göra uppror, men de flesta tycker att det är bra.

I det givande och tagande som kännetecknat samarbetet gick Umeå med på att slopa reservationsavgiften.

Stora vinster

Personalen i Robertsfors är också helt ense om att samarbetet gett mycket tillbaka. Självklart ekonomiskt, med en snabb och effektiv teknisk utveckling. Vinsten för låntagarna är lika självklar. Dessutom har personalen blivit en del i ett mycket större sammanhang.

– Vi har mycket mer att göra med de andra kommunerna nu. Tidigare var det kontakter bibliotekscheferna emellan, men nu känns det som att vi fått fler kolleger. Det blir lättare med problemlösning, där vi kan ta del av varandras erfarenheter, säger Helén Johansson Näslund.

Tidigare tvekade personalen inför att tipsa låntagare om att böcker gick att låna in från andra bibliotek. Att ta hem boken innebar både krångel och kostnader.

Nu är det en självklarhet. Faktum är att de små kommunerna skickar mycket böcker sinsemellan, eftersom det rent logistiskt kan passa bättre än att ta den från Umeå. En bok som beställs av en låntagare på kvällen kan ofta hämtas ut redan nästa dag.

Nya tekniska lösningar

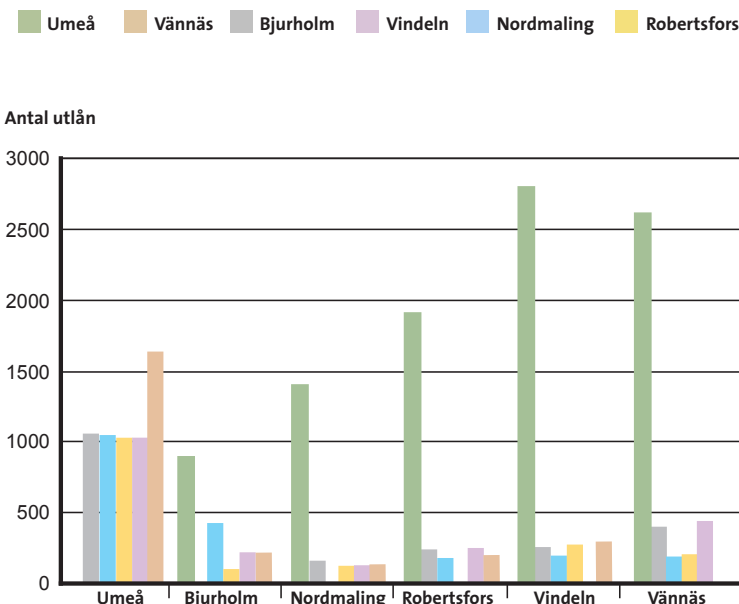
När det gäller de nya tekniska lösningarna ligger biblioteket i Robertsfors ett par steg före brukarna. Fortfarande är ”artikelsök” den klart mest använda tjänsten på webben. Och nästan ingen funktionshindrad använder den datorplats som är särskilt anpassad.

– Vi har pratat med handikapporganisationerna och de menar att de flesta som berörs redan har utrustning hemma, säger Susanne Åberg.

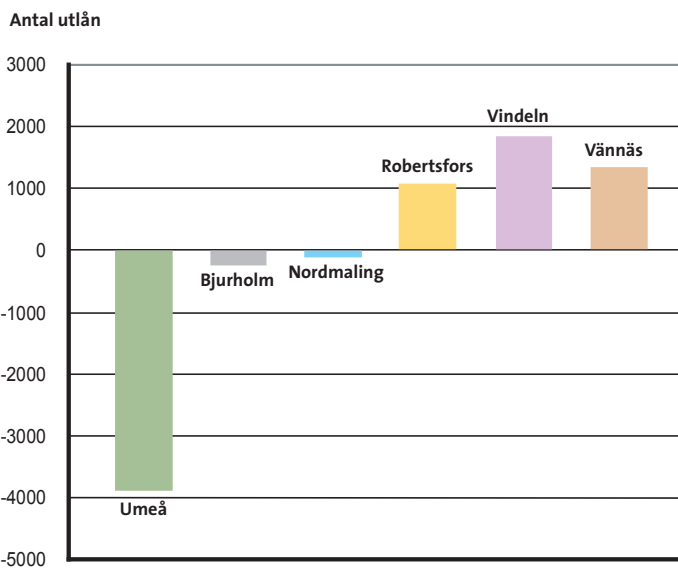
Inför framtiden råder inte längre någon skepsis. I Robertsfors är viljeinriktningen klar: här vill man hitta nya former för samarbetet.

– Vi skulle gärna samarbeta med universitetsbiblioteket. Många besökare frågar om lån därifrån. Men eftersom det då handlar om olika huvudmän kan det bli lite besvärligare, säger Susanne Åberg.

Utveckling i siffror

Antalet böcker som respektive kommun lånat ut från var och en av regionens kommuner, 1/1 2006 – 17/12 2006.

Nettot (inlånade minus utlånade böcker) för respektive kommun i förhållande till regionens övriga kommuner, 1/1 2006 – 17/12 2006.

Gränslöst och prestigelöst

Projektledaren för Bibliotek 2007 Thomas Kvist tycker att projektet har kännetecknats av två saker:

– De drivande har jobbat gemensamt över gränserna på ett närmast unikt sätt. Dessutom har de varit så prestigelösa att de vid behov har tagit hjälp utifrån.

Exempel på det sistnämnda är att Bibliotek 2007 anlitat bland andra Designhögskolan, Västerbottens läns landsting och företaget Teknikhuset för olika delar av projektet. Samt förstås också Thomas Kvist själv, som arbetar vid Umeå kommuns IT-kontor.

När han anlätades som projektledare var projektmålen visserligen formulerade men kanske inte tillräckligt konkreta.

– Vi gjorde då en grundlig genomgång av målen och hur de kunde brytas ned i delar. Vi lade också ned mycket tid på planering och på att bestämma var ansvarsgränserna skulle dras, säger Thomas Kvist.

Ett lyckat upplägg var de olika arbetsgrupperna för gemensamma arbetsrutiner, som alla har haft representanter för samtliga sex kommuner. Ett vinnande recept var också att alla kommuner, oavsett storlek, haft var sin röst i styrgruppen. Dock har Umeås bibliotekschef Inger Edebro Sikström haft utslagsröst.

– Hon har lyckats exceptionellt bra med att få konsensus. Själv har jag varit mer pådrivande och ”bufflig”, säger Thomas Kvist.

Han har också varit mycket noga med uppföljning och utvärdering. Därför finns

Thomas Kvist, projektledare

ett klart svar på frågan om projektet varit lyckat.

– Alla mål har uppnåtts med råge. Möjligt finns ett undantag och det gäller ”individuellt anpassade tjänster”. Meningen var att låntagare skulle kunna skapa en profil med sina speciella intressen, men det fungerade inte med tekniken i dagens bibliotekssystem, säger Thomas Kvist.

– Vi har uppfyllt huvudsyftet, som var att öka tillgängligheten. Ett sätt att uttrycka saken är att det har blivit många böcker per bjuholmsbo.

Tidigt ute

När det gäller tillgänglighetshöjande tjänster på webben har man öppnat många dörrar, men hittills har inte så många låntagare trätt in.

– Vi var kanske tidigt ute. Det är också svårt att veta åt vilket håll teknikutvecklingen går. Men vi har i alla fall sparat i snön om tjänsterna skulle upplevas som intressanta och behöva byggas ut. Till exempel har vi avtal med tonsättarorganisationerna Stim och Sami.

Thomas Kvist har stora förväntningar på den nya bibliotekswebben, som också den blir gemensam för kommunerna i Umeåregionen. Han menar att det är viktigt att göra den kundorienterad med en lockande presentation.

Mötesplats på webben

Hittills har e-tjänster till stor del varit traditionella, genom att erbjuda distribution av böcker, film och musik. Thomas Kvist tycker att det blir intressant att se vad som händer kring bibliotekens nya community, alltså en mötesplats på webben.

– Här ska användare och bibliotekspersonal kunna samverka på ett sätt som inte finns på biblioteken i dag. Om någon till exempel skriver ett inlägg om science fiction, så ska en bibliotekarie med det intresset kunna bidra med sin kunskap.

– Och om en författare besöker en kommun så kan man på mötesplatsen bestämma sig för att tillsammans fylla en bil och åka dit. Det är ett sätt att anpassa verksamheten till regiontanken.

Den har redan förstärkts som en effekt av Bibliotek 2007, både för låntagare och

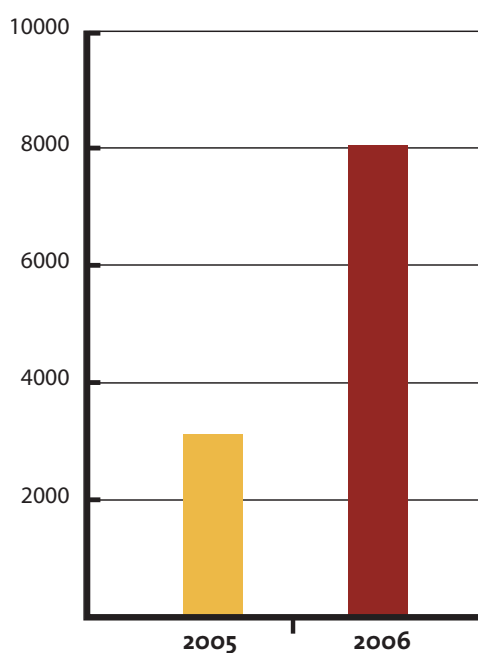

bibliotekarier. Och för Thomas Kvist är det viktigt att detta och andra resultat också blir varaktiga.

– Det kritiska skedet är att övergå från projekt till normal drift, med nödvändig täckning i budgeten. Här har vi försökt att successivt överföra ansvaret för projektresultaten till den ordinarie biblioteksorganisationen istället för att lassa på biblioteken ett jätteberg vid projektslutet.

Utveckling i siffror

Antal chatt + mail i "Fråga biblioteket"

Ökning
158,59%

Fullt stöd från toppen

Kommunstyrelsens ordförande i Umeå Lennart Holmlund är inte en av Umeås flitigaste låntagare.

– Jag är ingen större kulturkonsument och det vet kommunens tjänstemän. Att jag ändå varit så positiv till Bibliotek 2007 har kanske fått en och annan att inse att det här är ett projekt som är viktigt för hela regionen.

Lennart Holmlund har sett många projekt komma och gå. Ofta inom ramen för ett samarbete mellan olika kommuner. Inom Umeåregionen har detta tidigare drivits inom det s.k. A-regionrådet.

Ofta, som i fråga om samarbetet kring räddningstjänsten, handlar det om effektiviseringar. Bibliotek 2007 har enligt Lennart Holmlund skilt sig från mängden genom att omfatta en standardhöjning och en teknisk utveckling. Detta gjorde att

ishockeyfantasten, travspelaren men ”säl-lanläsaren” Holmlund gav sitt fulla stöd till Bibliotek 2007.

– Min drivkraft har framför allt bottnat i att många människor i kranskommunerna pendlar till arbete eller studier i Umeå. Då är det naturligt att de enkelt kan få tag i litteratur som de annars inte skulle kunna låna. Dessutom stämde projektet bra överens med de ben som Umeåregionen vilar på, säger Lennart Holmlund.

Nytänkande

Dessa är att all positiv utveckling i någon av Umeåregionens kommuner är till fördel för hela Umeåregionen, samt att man ska uppnå förnyelse av kommunala tjänster och en effektivare kommunal förvaltning. Övergripande mål är lägre kostnader, högre kvalitet, större valfrihet och ökad tillgång till olika former av service.

– Det var viktigt att vi politiker tänkte på idén när vi fick presentationen. Det gjorde att de drivande fick en tillit och en entusiasm. Nyfikenheten från både politiker och andra medborgare har lyft kreativiteten i projektet. Jag tror att det har lett till ett nytänkande i en annars ganska konservativ miljö, säger Lennart Holmlund.

Tron på projektet gjorde att han ganska tidigt tryckte på för att man skulle söka pengar från strukturfonder. Uppgiften om att han slog näven i bordet för att övertyga länsstyrelsens handläggare kan han varken bekräfta eller dementera (dusterna är legio), men han var helt klart pådrivande för att få i gång projektet.

– Vi har inte tid med att folk sitter och utreder. Det gäller att stå fast och söka

– Nyfikenheten från både politiker och andra medborgare har lyft kreativiteten i projektet, säger Lennart Holmlund, kommunstyrelsens ordförande i Umeå.

pengar, så att folk inte får falska förhoppningar.

Stora utmaningar

En av de största utmaningarna var det gemensamma låneregistret. Ett brott mot Personuppgiftslagen kunde undvikas om de inblandade kommunerna bildade ett kommunförbund. Holmlund sade dock blankt nej. Detta skulle vara ett samarbete mellan självständiga parter.

Lösningen blev det som beskrivits, nämligen en text på baksidan av lånekortet där låntagaren bland annat accepterar att lånet registreras.

– Det känns bra att vi hittade en lösning som gjorde att vi slapp fängelse...

Lennart Holmlund stötte också på farhågan om att storebror Umeå skulle sluka sina mindre syskonkommuner. En kommunalrådskollega i en av dessa trodde dessutom att personalen skulle drunkna i alla böcker som plötsligt skulle återlämnas efter att ha lånats i Umeå.

– Jag tyckte att då får man väl omdisponera personalinsatserna. Det är ju ett sätt att faktiskt uppnå syftet med hela projektet.

Nyskapande och föregångare

I dag tycker de flesta att satsningen på projektet var rätt. Detta bekräftas också vid Lennart Holmlunds besök i kommuner runt om i landet.

– När jag träffar kolleger ute i landet är det många som frågar om Bibliotek 2007. Då förstår jag att vi har varit nyskapande och föregångare när det gäller teknikveckling och olika hjälpmedel.

– Framgångarna med Bibliotek 2007 har också varit direkt avgörande för att Umeå kommun beslutat att framöver satsa två miljoner kronor per år i ett samarbetsprojekt med Designhögskolan, som gäller design i det offentliga rummet.

”Vi har inte tid med att folk sitter och utreder. Det gäller att stå fast och söka pengar, så att folk inte får falska förhoppningar.”

Bibliotekspersonal utsedda månadens goda exempel
Anette Sundbom och Inger Edén Saksbrén, på Umeå kommunbibliotek och Umeå kommunbibliotek, har utsedda till månadens goda exempel av det kommunala biblioteksrådet.

Priset får du för ditt goda arbete att ge personalen utvecklingsmöjligheter.

Bibliotek belönas för läsprojekt
HOLMSUND Biblioteket i Holmsund-Öbbola har belönats med Bibliotekstjänstens årliga stipendium för läsprojektet Våd berättar biblioteket.

I projektet fick barn i en förskolegrupp i Holmsund tre ord var ett rita en bild till. Bildlever på Östra gymnasiet gjorde sedan åtta av bilderna som utkomslag av böckerna två i sin tur elever i årskurs två och fem i Holmsund skrev berättelser till. Priset delades ut vid Bok & Kultur i Holmsund.

Westerlunds bibliotek har suttit med...

tagit fram konkreta planer för ökad tillgänglighet.

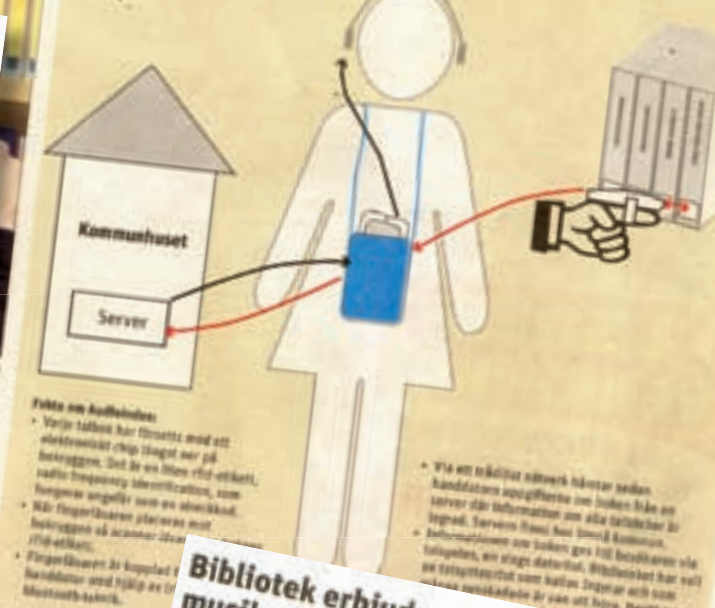
Nytt samarbete
Den tredje mars är det bland annat världspriset för Audinet - det talande biblioteket som är ett samarbete mellan Umeå kommunbibliotek och Designhögskolan.

KARIN LÖWING

Nu kan synskadade hitta boken själv
Bokläsaren har löst sig fram med pekstift. Inget tryck och ingen information om bokens innehåll. Systemet som tagit till stödet är ett utvecklat av Audinet, ett samarbete mellan Umeå kommunbibliotek och Designhögskolan.

Så fungerar bibliotekets hjälp för synskadade

Bibliotek erbjuder musik via nätet
NEOLADDNING Kommerciella nedladdningsplatser för musik får nu konkurrera av biblioteken. I dagarna lanseras Musikwebb, en tjänst där bibliotekets erbjuda låner begränsade till 24 timmar eller sju dagar och kräver lånekort, enligt ett pressmeddelande från Bibliotekstjänsten. Drygt 170 000 låtar finns tillgängliga att låna hem från tjänsten. Hittills har fullständigt nappat på ett (tra)

Lånekort öppnar engelska databaser

BIBLIOTEKET Vill du veta lite mer om en författare, eller en forskare eller sportstjärna? Då kan ett besök på hemsidan för Umeåregionens bibliotek lösa sig.

Alla som har lånekort får nämligen tillgång till tre engelska databaser med biografiska kända personer. Resource Center innehåller biografier över närmare en miljon personer, från vetenskapsmän och skådespelare till sportstjärnor. De andra databaserna är Contemporary Authors and Contemporary Literary Criticism, två renodlade författar- och litteraturdatabaser. I den senare finns även essäer, intervjuer och modern litteratur, enligt ett pressmeddelande från Umeå kommun.

KARIN HÖRNFLÖT
Bibliotekets hemsida är vägen till fakta om kända personer.

teknik leder synskadade rätt i hyllorna

UMEA Stadsbibliotekets Marianne Lagerqvist leder tekniken genom att peka på några tekniker. Biblioteket i Åre Anders Lindström leder tekniken genom att peka på några tekniker. Biblioteket i Åre Anders Lindström leder tekniken genom att peka på några tekniker.

Det talande biblioteket
Bibliotek 2007 - ett samarbete mellan Umeå kommunbibliotek och Designhögskolan. Projektet är ett samarbete mellan Umeå kommunbibliotek och Designhögskolan. Projektet är ett samarbete mellan Umeå kommunbibliotek och Designhögskolan.

Världsnöhet på biblioteket

UMEA Umeå stadsbibliotek blir först i världen med att införa en ny teknik för funktionshindrade att själva leta böcker i bibliotekets bokhyllor.

Tillgängligheten blir lika för alla, säger bibliotekschef Inger Edebo Saksbrén, Umeå.

Det talande biblioteket kallar man tekniken. Nyheten vänder sig till dem som använder sig av talböcker på grund av ett funktionshinder. Med den här metoden, som kallas Audinet, stöps varje talbok med ett elektroniskt chip. Bokaören bär en läsare på handen och har ett headset på huvudet. När man pekar på en bok så läses författaren, titel och en resumé upp. På det här sättet kan man på egen hand söka efter böcker direkt i bibliotekets hyllor. Det är Designhögskolan som har utvecklat metoden. Högskolan i Umeå har utvecklat metoden. Högskolan i Umeå har utvecklat metoden.

KARIN LÖWING

2,5 miljoner satsas på biblioteken

UMEA Kommunens vill satsa 2,5 miljoner på biblioteken. De ska användas till att anställa nya bibliotekarier och utrustning. Satsningen ska inriktas på skol- och ungdomsbibliotek. Satsningen ska inriktas på skol- och ungdomsbibliotek.

miljonsatsning på biblioteken

UMEA Kommunens vill satsa 2,5 miljoner på biblioteken. De ska användas till att anställa nya bibliotekarier och utrustning. Satsningen ska inriktas på skol- och ungdomsbibliotek. Satsningen ska inriktas på skol- och ungdomsbibliotek.

Slutord: Vardag och vision lika viktigt

Många framgångsfaktorer bakom Bibliotek 2007 har redovisats. Projektet hade en noggrant genomförd projektform och en genomtänkt arbetsmetod för regel- och rutinarbetet.

Umeå fungerar som systemägare och kommunen har upprättat tydliga avtal med både övriga kommuner och externa parter. Projektet har kännetecknats av en uttalad vilja till samarbete, och i de arbetsgrupper som bildades vägde alla röster lika mycket. Detta har överbryggat avstånden i form av i grunden olika förutsättningar för de sex kommunerna i Umeåregionen.

Dessutom har projektet kunnat luta sig tillbaka på erfarenheterna av samarbete i Vännäs-Vindeln-Bjurholm.

Ytterligare en faktor har haft stor betydelse. Samarbetet har hela tiden stått stadigt på två ben: vardag och vision.

– Vi tror att framgångarna till stor del beror på att vi bestämde oss för båda benen. Vardagsbenet har bestått i snabba, konkreta beslut. Som att skapa infrastruktur och ta vara på erfarenheterna från samarbetet i Bjurholm, Vindeln och Vännäs. Här ingår till exempel att investera i ett nytt system, som är säkrare bland annat för uppdatering av uppgifter, säger Umeås bibliotekschef Inger Edebro Sikström.

Vilja till förändring

Visionsbenet har lett till mer långsiktigt arbete. Ibland handlar det om nyskapande och risktagande, vilket inte alltid ger resultat. AudioIndex var ett visionärt delprojekt som väckte uppmärksamhet, intresse och dessutom ganska omedelbart en marknad.

När Inger Edebro Sikström närvarade vid ett möte för ett baltiskt samarbete fick hon höra: ”här fokuserar vi på problem, men ni verkar se till möjligheterna. Kan vi också göra det?”.

Henne svar blev att det visst är möjligt. Samtidigt var det helt avgörande för framgångarna med Bibliotek 2007, att

alla parter verkligen haft en vilja till förändring.

– Samma vilja uttrycktes redan i avsiktsförklaringen 1993 om samarbetet inom Umeåregionen. Utveckling ska gynna alla och leda till en förnyelse av kommunala tjänster och en effektivare kommunal förvaltning. Vi har haft ett klimat av ömsesidigt förtroende och dessutom ett regelbundet utbyte. Finansieringen var också viktig, där 15 procent delas lika och resten efter storlek, säger Inger Edebro Sikström.

Eko även utanför biblioteksvärlden

Bibliotek 2007 har rönt stort intresse runt om i landet och flera efterföljare är i gång med liknande samarbete. Ett exempel är V8 – Bibliotekssamverkan i Västerbottens inland. Invånarna i de åtta kommunerna Dorotea, Lycksele, Malå, Norsjö, Sorsele, Storuman, Vilhelmina och Åsele kan reservera, låna och återlämna medier på vilket bibliotek man vill – med samma lånekort.

Att ekot även nått utanför biblioteksvärlden visas av följande citat från Microsofts svenska webbsajt:

”I Umeåregionen ligger man steget före. Som första bibliotek i Sverige kan man erbjuda medborgarna i sex kranskommuner att låna och ladda hem filmer via bibliotekets webbplats.”

(www.microsoft.com/sverige/government/umea_case.asp)

Projektet har omnämnts i en rad artiklar. Här är exempel från bl.a. Västerbottens-Kuriren och Västerbottens Folkblad.

PRODUKTION

Text: Claes Björnberg
Foto: Jan Lindmark, Claes Björnberg, Mikke Hedberg m fl
Form: Ps Pondus, Bildmontage: Mikke Hedberg
Tryck: Original

